

Ana Došen, *Istarska učiteljica. Uspomene iz Zone B*, Zagreb: Naklada Pavičić, 2013., 256 str.

Devedesettrogodišnja Ana Došen donosi nam na 256 stranica svojevrsnu zbirku novela, kratkih priča i memoara o svojim mladenačkim danima provedenima u siromašnim mjestima poslijeratne Istre kroz 30 slika i sličica. Sjeća se učiteljica dana u Španidigi, Kršetama, Picudarima, Bujama... Sama naslovnica knjige vraća nas u prošlost: poštanska marka zračne pošte od 50 lira Slobodnoga Teritorija Trsta (STT) – Vojne uprave Jugoslavenske armije (VUJA), s natpisom na slovenskom jeziku, iz lipnja 1948. godine.

Anica, Anka ili Ana, kako se naziva na kraju uspomena, piše u trećem licu jednine, vraćajući nas u davna vremena njezina istarskoga službovanja. Zapise započinje naslovom „Bosonogi učitelj“, opisujući kako je kao mlada učiteljica 1945. došla u slavonsko selo Babinac kod Bjelovara, u Lonjsko-česmanskoj zavali u podnožju Bilogore, u „otužan“ i pust kraj. Sjećanja su ovdje pomalo izbljedjela; Ana se sjeća kolege učitelja Kuse, kao i voćnjaka, ali i nepoznanice koja ju je čekala u tom kraju i u toj školi. Kuso je taj bosonogi učitelj iz naslova. Nosio je cipele preko ramena i predstavljao, za Anu, ili promašenu učiteljsku ili pak ljudsku sudbinu. Niti na pola posla, Ani je stigao poziv da se prijavi u Prosvjetni odjel Kotarskoga narodnooslobodilačkog odbora u Bjelovaru i uručena odluka da sa skupinom učitelja ide u Istru.

Posljednji naslov u knjizi je „Anin životopis ukratko“, u kojem sažeto prepričava svoj zanimljiv i dinamičan život od 1920. godine. Rođena u mjestu Krnjeuša, koje se nalazi na kraškoj visoravni između Grmeča i okolnih planina, u bosanskom Pounju, prisjeća se svojih učiteljica, prvih pročitanih knjiga, kao i dolaska u Zagreb s nepunih deset godina. Školovala se u Koprivnici, Sarajevu i Tuzli, gdje je i započela svoje prve učiteljske dane u mjestu Breške kod časnih sestara Kćeri Božje ljubavi. Slijedio je potom Babinac pa Istra, STT, Zona B, studij pedagogije i opet Istra, sve do 1971., kad se seli u Zagreb, gdje će raditi na Pedagoškoj akademiji do 1978. i odlaska u mirovinu.

„Putovanje u Istru“ naslov je drugoga poglavlja, u kojem se ona podsjeća svojih učiteljskih početaka: „Narod je nakon rata jednostavno imao potrebu putovati, putovati i putovati: potražiti, naći i vidjeti nekoga izgubljenog ili nešto provjeriti, kupiti, legalno ili u švercu... Bila je to poratna

živahna potraga za izgubljenim vremenom.“ (11). Opisuje prolazak kroz „apatičnu damu“ Opatiju i tamošnji hotel Palma, sjeća se kontrole za ulazak u vojnu zonu Istru i Labina, ali o Istri zna jako malo: „Znala je za Pazin, Labin, sada i za Rašu, pa Plomin kojim su prošli. Kasnije se prisjetila i Pule. Znala je da je Istra more i narod koji se tek istrgao tuđinskog ropstva i sad čeka – narodne učitelje. Znala je i stihove Istro moja tužna, sirotice pusta... Poslije će naučiti Krasna zemljo Istro mila... a Istrani u Španidigi, prvom selu njezina učiteljevanja, naučit će je: Mi smo Istrani, Hrvati pravi. / Ma kano lavi svoju zemlju branimo.“ (15). Španidiga je prvo mjesto u kojem je započela raditi, ime joj je zvučalo egzotično. Autobusom do Vodnjana i potom *tovarićem i vozićem* do centra Vodnjana gdje je prenoćila. Tu se susrela s prvim udžbenicima *Istarskom početnicom za narod* i *Zrnom znanja*. Slika *vozića i tovarića* bit će slika težaka koja će je pratiti cijeli život, *korta* barba Antuna Rože bit će ta stara škola u kojoj će podučavati i Anina najveća uspomena s kojom će se susresti trećega dana svojega puta.

U poglavlju „Napokon Španidiga“ Ana pripovijeda podrijetlo obitelji Roža, sjeća se okoliša, običaja, ljudi. Opisuje povijest Rovinjštine, Monkonjone, arhitekturu kraja, crkve i crkvice. U malo teksta toliko uspomena i informacija.

U poglavlju „Balilla“ prepričava susret iz 1992. s dvije svoje učenice, koje su pripovijedale o tom fiatu balilli, crnom automobilu oko kojega su se igrala djeca na selu negdje 1944. i koji je simbolizirao ratno stanje i opasnosti koje su išle s njim. Pričale su o svojoj mrtvoj majci, partizanima, piše Ana „davne priče o zlu“ (38).

„Viktor Car i Ema“ dio je knjige u kojemu Ana upoznaje svojih 120 učenika i ponosno priznaje sebi, a i nama, da je postala narodna učiteljica nakon zanimljivoga dijaloga s jednim starijim mještanimom. Posjetila je i poznatoga pisca Viktora Cara Emina i njegovu suprugu, a otkriva i kako je za *Hrvatski glas* pisala rubriku „Jurina i Franina“. O tome je pisao Viktor Car Emin u *Književnim novinama*, a oduševljavala se i djelima Mate Balote.

„Samodoprinos za učiteljicu“ dio je u kojemu Ana oduševljeno piše o malvaziji, seoskom turizmu, poljoprivrednim plodovima i sl., a mjesni NOO organizirao je skupljanje hrane za učiteljicu. Dobivala je pola litre do litru mlijeka na dan, a ništa nije plaćala, kao ni sobicu u kojoj je boravila. Ana nije bila samo učiteljica, oplakivala je ona s obiteljima i smrti djece, ukućana, proživljavala s njima sve trenutke života.

„Božić u Bjelovaru“ bio je posljednji službeni Božić u školskoj 1945./46. godini pa ga je htjela provesti kod rodbine u Bjelovaru. Po povratku u Španidigu Ana piše kako je u mnogočemu podsjećala na zavičaj – običajima svinjokolje, druženjima i dr. Kada su 1995. organizirali proslavu 50. obljetnice hrvatske škole u Španidigi, došao je i njezin učenik Frane, sin Mate, njezina susjeda iz Španidige, vjernoga i vrijednoga čovjeka. Frane je nedugo nakon toga umro, a Ana je s njim „pokopala dio svoje nepovratne, nezaboravne učiteljske prošlosti“ (63). Ovaj je dio knjige posebno emotivan u Aninu životu, gotovo svaki odjeljak knjige životno je bio poseban za Anu.

Živopisno je i detaljno opisivala svoje učiteljvanje u Istri. Piše kako je svoj rad učiteljice započela „svetom misijom: vraćanje nacionalne svijesti i ponosa, toliko, toliko nagrižene i uništavane tijekom fašističke Italije“ (72). Uza svakodnevne obveze u školi bila je prisutna i na sastancima NOO-a, gdje je redovito uzimala riječ i odgovarala na pitanja naroda. Ističe kako je škola oblikovala ljude i utjecala na njih. Opisuje i razne školske te izvanškolske aktivnosti: pješačili su do Rovinja, igrali se na školskom dvorištu, igrali i stvarali pokretne igre, učili ples i kola, izrađivali zidne novine itd. Posebno joj je važno bilo sudjelovati na radnim zajednicama u Rovinju, Rovinjskom Selu, Balama, kojima je bila očarana, kao i Grožnjanom... Predavala je ondje o političkim prilikama, nije robovala stereotipima i svi su to voljeli.

Drugu godinu učiteljvanja 1946./1947. počela je u školi na Širažolu-Španidigi, ali je u ožujku premještena u Kršete u kotaru Buje, u Zoni B Slobodnoga Teritorija Trsta. U Kršetama se osjećala kao strankinja iako su je djeca zavoljela, a u rujnu 1947. preselila se u Picudare. Vodila je bilješke u prozi. Bilježila je svoje misli, ideje, radosti i tuge: „U Španidigi je Ana proživjela svoju osobnu i poratnu katarzu. Na Bujštini ju je dovršila. Otvorila se do kraja svom poslu i misiji.“ (93).

Godine 1949. mogla je polagati stručni ispit i s odličnim uspjehom obranila je temu „Problemi našega školstva“. Potvrda o ispitu izdana je u Kopru na trima jezicima – slovenskom, hrvatskom i talijanskom. Školske godine 1949./1950. preselila se u Buje. Bila je i prosvjetna inspektorica pa je znala propješačiti gotovo cijelu Bujštinu i tu se prisjeća detalja svojih putovanja, kako u školama, tako i u mjestima. Iako je 1948. počela pisati „Jurinu i Franinu“, nije sačuvala nijedan primjerak pa je bilo očito da je to za nju bio samo jedan u nizu zadataka koje je obavljala, iako se pobožavala jer joj čakavica nije urođeni dijalekt. Ipak, bila je uspješna, a njezini tekstovi bili

su čitani i u radijskim emisijama. Godine 1950./1951. upisala je pedagošku grupu predmeta na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a istovremeno je bila inspektorica u Vrginmostu, dok se u jesen 1953. nije vratila se u Buje. Posljednji odjeljak knjige, prije kratkoga životopisa i fotografija, Ana Došen posvetila je svojoj učiteljici i kolegici Milki Crnobori.

Iz ove izuzetno zanimljive i dinamične knjige možemo ne samo upoznati život jedne poslijeratne učiteljice nego i život kraja u kojem je radila, društvene i političke promjene, a najzanimljiviji je njezin suživot s mještanima i proživljavanje gotovo svih životnih trenutaka tih običnih i skromnih ljudi, seljaka. Odrastanje, uvjeti života, društvene okolnosti, razvoj školstva, samo su dio niza koji je obilježio marljiv, aktivan i hrabar život ove prave istarske učiteljice.

Gledajući iz današnje perspektive neke se stvari iz Anina života čine nemogućima, ali je zato čitanje ovih uspomena i sjećanja motivacija za sve učitelje kojima bi ona trebala biti inspiracija i put kako bi trebao živjeti i raditi učitelj koji svoje zvanje i zanimanje ne gleda samo kao suhoparan posao ili titulu, već kao životni poziv s uzvišenom zadaćom.

Filip Zoričić

Federico Tenca Montini, *Fenomenologia di un martirologio mediatico. Le foibe nella rappresentazione pubblica dagli anni Novanta ad oggi*, Udine: Kappa Vu, 2014, 240 str.

Lani izdana, a letos predstavljena knjiga z naslovom *Fenomenologia di un martirologio mediatico*, avtorja Federica Tenca Montinija, se poda v kompleksne interdisciplinarne vode, ki zahtevajo precejšnjo pozornost, nosijo veliko pomembnost in od bralca terjajo konkreten napor. Slednje ni jemati v negativnem smislu, temveč kot zahtevak s strani avtorja in stroke, da pri bralcih ne bi prišlo do popačenih razumevanj bistva knjige.

Knjiga iz geografskega vidika združuje Evropo in Bližnji vzhod, na zgodovinskem področju pa se poda v eno izmed evropskih mračnejših obdobj prejšnjega stoletja, to je druga svetovna vojna, in povleče rdečo nit do današnjega časa. Kot sem že prej omenil, zelo angažirana knjiga in konkreten zalogaj za avtorja. Viden trud pa se je navsezadnje poplačal, saj smo